

Jełowicki, Arkadiusz

Prezentacje kultury mniejszości narodowych i etnicznych w Muzeum Narodowym Rolnictwa w Szreniawie

Rocznik Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu 2, 188-200

2011

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Arkadiusz Jełowicki

(Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie)

Prezentacje kultury mniejszości narodowych i etnicznych w Muzeum Narodowym Rolnictwa w Szreniawie

Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie, choć powstało w 1964 roku, swoją tradycję wywodzi jeszcze z Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie, istniejącego w latach 1875–1939. Ta swoista dwutorowość tradycji powoduje, że placówka w Szreniawie stara się jak najszerszej wypowiadać o historii polskiej wsi. Podejmujemy czasami tematy odległe od siebie (choćby imprezy poświęcone traktorom czy związane z obrzędowością doroczną) z nadzieją na pokazanie jak najpełniejszego obrazu przeszłości naszego rolnictwa, życia na wsi. Mimo iż naszym głównym zainteresowaniem cieszą się zabytki techniki rolniczej, to nie zaniedbujemy także innych dziedzin rolnictwa. Posiadamy również spore zbiory zabytków typowo etnograficznych, w tym niepolskich¹.

Szreniawskie muzeum jest placówką położoną kilka kilometrów na południe od Poznania, w pobliżu głównych tras tranzytowych (m.in. Wrocław – Poznań), w otulinie Wielkopolskiego Parku Narodowego. Powstało w oparciu o dawny majątek ziemski, w dużej części zachowany. Warunki te wpływają na rodzaj widza (większość to mieszkańcy dużego miasta, oczywiście Poznania), ale także na sam układ przestrzenny wewnątrz muzeum – obszerny teren z dużą ilością drzew, z dużym placem – polaną i sceną oraz oddalonymi nieco zabudowaniami folwarcznymi. To z kolei ułatwia czy nawet wymusza organizowanie dużych imprez plenerowych.

¹ Muzeum posiada m.in. kolekcję ponad 500 pisanek ukraińskich.

Od 2002 roku muzeum organizuje festyny tematyczne dla mieszkańców Poznania i okolic. Wzbogaciły one wcześniejszą działalność placówki (wystawy, lekcje muzealne). Idea popularyzowania muzeum i jego eksponatów w sposób masowy współcześnie wydaje się powszechna. Festyny, „spotkania z”, imprezy tematyczne czy pokazy dla dzieci stały się jednym z ważniejszych, a czasami najważniejszym sposobem na dotarcie do widza. Szczególnie to widać przypadku Muzeum w Szreniawie, gdzie tacy widzowie stanowili w 2002 roku 48% zwiedzających, a w późniejszych latach nawet 75% (2007)². Często imprezom towarzyszą podobne tematycznie wystawy (np. festyn „Wesele sieradzkie” oraz wystawa czasowa „Cacka, mazury i lalki. Sztuka sieradzka”). Niekiedy wystawa jest pretekstem do zorganizowania festynu, kiedy indziej bywa odwrotnie. W ten schemat wpisują się także niektóre konferencje naukowe. Jest to realizowanie postulatu działalności muzeum na różnych płaszczyznach.

Muzeum w Szreniawie jest placówką, która swoimi zainteresowaniami ogrania cały kraj. Wieś w Polsce to także inne etnosy, co powoduje, że nasze zainteresowania kierują się także w stronę mniejszości narodowych. W Szreniawie oprócz omawianego cyklu imprez mniejszościowych już wcześniej organizowaliśmy przedsięwzięcia poświęcone kulturze innych narodów. Jednym z większych była zorganizowana w początkach 2005 roku wystawa „Chrystos Woskres”, poświęcona zwyczajom wielkanocnym na Zachodniej Ukrainie. Jej zasadniczym elementem była prezentowana własna kolekcja 500 pisanek ukraińskich³.

W tym samym roku w Szreniawie narodził się pomysł zorganizowania wystawy, a także imprezy tematycznej poświęconej Romom. Autorstwo pomysłu jest tu trudne do sprecyzowania. Z pewnością brali w tym udział kustosz – Małgorzata Pietrzak,

Lemkowie – Historia i Kultura. Scena z oprawą artystyczną (autor A. Jełowicki)

² W. Szczepkowski, *45 lat Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie*, „Rocznik Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie”, (2009), t. 26, s. 60.

³ Autorami wystawy, scenariusza i katalogu byli Hanna Ignatowicz i Arkadiusz Jełowicki, „Chrystos Woskres. Obrzędowość wielkanocna na Ukrainie”, Szreniawa 2005.

późniejsza autorka scenariusza, oraz dyrektorzy dr Jan Maćkowiak oraz jego zastępca do spraw muzealnych – Wojciech Szczepkowski. W pierwotnym pomysle impreza i wystawa miały być jednorazowe. Wydaje się, że chodziło w tym wypadku bardziej o uatrakcyjnienie ogólnej oferty placówki. Wraz z pracą nad scenariuszem i przygotowaniem obu wydarzeń zdecydowano się na głębszą prezentację kultury romskiej ze szczególnym uwzględnieniem jej związków ze wsią polską.

Pierwszą z cyklu imprez prezentujących mniejszości narodowe na wsi w Polsce była „Traden Roma”, która odbyła się 26 czerwca 2005 roku. Autorką scenariusza i koordynatorką realizacji była Małgorzata Pietrzak. Oprócz muzeum współorganizatorem przedsięwzięcia była powstała 2002 roku Fundacja „Bahtale Roma – Szczęśliwi Cyganie” z Poznania, założona przez Romów i zajmująca się propagowaniem romskiej kultury. Wśród patronów medialnych były poznańskie media: Radio Merkury, telewizja TVP3 oraz dziennik „Głos Wielkopolski”. Całe przedsięwzięcie odbywało się w godzinach od 11 do 18. Jak pisała autorka scenariusza: „Zadanie polega na przygotowaniu i przeprowadzeniu imprezy plenerowej dla szerokiego kręgu odbiorców celem przybliżenia kultury Romów”⁴.

Na całość składało się kilka sektorów tematycznych. Pierwszy, realizowany przez Fundację, zlokalizowany był na dużej polanie, przy której stała scena, gdzie odbywały się występy artystyczne. Składały się na nie koncert zespołu „Tatra Roma” oraz pokazy strojów romskich. Drugi sektor prezentował materialną i częściowo społeczną część kultury romskiej. Podzielony był on na samodzielne stanowiska rozmieszczone wokół polany oraz w parkowej części muzeum. Wyróżniały się tutaj stoiska z potrawami romskimi, które przygotowywała restauracja z zewnątrz. Można było spożyć m.in. rosół z kury czy barszcz z wiśni. Niedaleko znajdowało się stoisko z napojami romskimi. Głównie były to herbaty owocowe (jabłkowe, truskawkowe, porzeczkowe) przygotowane i podawane przez naszych pracowników. Autonomiczną część stanowiło obozowisko romskie składające się z namiotów Kełderaszów oraz Lowari. Ponadto znajdował się tutaj wóz romski mieszkalny (wypożyczony od osób prywatnych) oraz wóz ze zbiorów własnych. Wszystko to było uzupełnione naszymi eksponatami związanymi z codziennym życiem, takimi jak wiadra, patelnie, kociołki, stołki, wanny cynkowe, garnki, trójnogi, poduszki, pierzyny. Pracownicy Muzeum, przebrani w stroje naśladujące ubiory romskie, prezentowali scenki obyczajowe. Ktoś gotował zupę z pokrzyw, ktoś kołysał dziecko w kolebce. Towarzyszył temu słowny komentarz przebranych pracowników. Bardziej zainteresowanym wystawą opowiadano na pytania, gdyż widzowie mieli do muzealników bezpośredni dostęp. Dopełnieniem tych stanowisk były stoiska ziołolecznictwa, kotlarza, kowala

⁴ M. Pietrzak, *Scenariusz imprezy muzealnej: „Traden Roma – Jadą Cyganie”*, Szreniawa 2005.

(pracownicy muzeum), wróźbiarstwa, rzeźbiarza (Romowie). Trzeci blok imprezy zawierał w sobie kilka stanowisk stałych, tylko luźno związanych z tematem naczelnym. Były to m.in. piec do wypieku chleba (sprzedawanego na miejscu), przejażdżki wagonetką i kucykiem. Oprócz tego widzowie mieli dostęp do wszystkich pawilonów z ekspozycją stałą.

Lemkowie – Historia i Kultura. „Karczma Łemkowska”
(autor A. Jełowicki)

Imprezie plenerowej towarzyszyła wystawa „Cyganie – historia i kultura” autorstwa Małgorzaty Pietrzak. Prezentowana była w pawilonie wystaw czasowych od 26 czerwca do 15 sierpnia 2005 roku. Sam wernisaż odbył się w dniu festynu i był dostępny dla ogółu zwiedzających. Złożona ona była z 24 plasz tekstowo-fotograficznych oraz zabytków kultury materialnej (instrumenty, elementy obozowiska). Przygotowano ją we współpracy z Muzeum Okręgowym w Tarnowie oraz Muzeum Instrumentów Muzycznych w Poznaniu.

Cała impreza (festyn i wystawa) ujęta była ramach ogólnego programu:

- 11.00 – Otwarcie imprezy.
- 11.15 – Blok konkursów (tematycznych – przyp. autora).
- 12.00 – Otwarcie Wystawy.
- 13.00 – Pokaz zaklinania koni.
- 13.30 – Występ zespołu Tatra Roma.
- 14.00 – Pokaz mody romskiej.
- 14.30 – Występ aktorów Operetki Poznańskiej.
- 15.00 – Pokaz zaklinania koni.
- 15.30 – Blok konkursów.
- 16.00 – Pokaz zaklinania koni,
- 16.30 – Występ zespołu Tatra Roma.
- 17.00 – Blok konkursów.

Powodzenie imprezy poświęconej Romom skłoniło muzeum w Szreniawie do kontynuacji tego rodzaju działań. W ten sposób narodził się cykl imprez pod nazwą „Prezentacje historii i kultury – przyp. autora) mniejszości narodowych i etnicznych na ziemiach polskich”. Ten ostatni człon nazwy uległ potem modyfikacji i w re-

zultacie ostateczna brzmiała ona: „Prezentacje mniejszości narodowych i etnicznych na wsi w Polsce”.

Pod koniec czerwca 2006 roku odbył się zespół imprez poświęconych Żydom. Oprócz wystawy i festynu postanowiono wzbogacić zorganizować konferencję naukową. 25 czerwca w godzinach od 10 do 18 poznaniacy i Wielkopolanie mogli zapoznać się z tą mniejszością na festynie. Przygotowania i jego przebieg był w przybliżeniu podobny do tego z poprzedniego roku. Do patronów medialnych doszedł żydowski miesięcznik kulturalno-społeczny „Midrasz”. Pomoc w organizacji zapewniła Żydowska Gmina Wyznaniowa z Poznania oraz zespół klezmerski „Shalom” Bogusława Łowińskiego z Poznania. Autorkami scenariusza i realizacji były Małgorzata Pietrzak i Aleksandra Binkowska. Jak napisały one w scenariuszu:

celami imprezy jest: popularyzacja historii i kultury żydowskiej, integracja społeczeństwa, aktywizacja środowisk żydowskich, ożywienie współpracy (między muzeami – przyp. autora), wzrost frekwencji Muzeum w Szreniawie, upowszechnianie zbiorów⁵.

Festyn podzielony był na kilka sektorów tematycznych. Pierwszy obejmował „Tradycyjną karczmę wiejską”, zaaranżowaną specjalnie wykonaną scenografią i wyposażoną w muzealne eksponaty. Drugi segment to „Wnętrze tradycyjnej izby żydowskiej”, której rekonstrukcję wyposażono w nasze eksponaty oraz tablice imitujące takż interior wraz z opisem tekstowym. Trzeci sektor to „Podstawowe zajęcia Żydów – Handel i Rzemiosło”. Składał się on z 7 samodzielnych stanowisk: „Powroźnictwo”, „Krawiectwo i tkactwo”, „Kuśnierstwo”, „Artyści” (tutaj artysta rzeźbiarz spoza muzeum), „Handel naczyniami domowymi”, „Handel naczyniami glinianymi”, „Wyrobami ze skóry”, „Handel naczyniami glinianymi do gospodarstwa domowego”. Kolejna część to „Warsztat krawca”. Był to stylizowany warsztat z wystawą sprzętu do szycia ze zbiorów Szreniawy. Następny blok to „Wypiek chał według receptury z XIX wieku”. Większość stanowisk obsługiwali pracownicy muzeum, w części sięgnęliśmy po pomoc artystów, rzemieślników z zewnątrz. Stanowiska te rozmieszczone były na placu głównym (polana) Muzeum we wnętrzach drewnianych wiat i jedynie kilka sytuowało się poza nim.

Samodzielną częścią imprezy był blok artystyczny dziejący się na scenie i w jej okolicach. Składał się on z występów artystów Operetki Poznańskiej, występów zespołów klezmerskich Rauch i Shalom, nauki tańca żydowskiego w wykonaniu Poznańskiego Teatru Tańca, występu aktorów Teatru Nowego z Poznania (prezentowano humor żydowski) oraz gier, zabaw i konkursów tematycznych prowadzo-

⁵ M. Pietrzak, A. Binkowska, *Scenariusz imprezy plenerowej: „Żydzi – historia i kultura”*, Szreniawa 2006.

nych przez pracowników muzeum. Festynowi towarzyszyły stoiska komercyjne, gastronomiczne i handlowe, które w tym dniu skorelowały swoją ofertę z tematem głównym.

Imprezę plenerową wzbogacała, otwarta w tym samym dniu, wystawa „Żydzi – Historia i Kultura”. Autorem scenariusza i jej komisarzem był Wojciech Mielewczyk. Powstała ona w oparciu o zbiory Żydowskiego Instytutu Historycznego, Muzeum Okręgowego w Lesznie i Bydgoszczy, Muzeum Regionalnego w Kutnie oraz własne, a prezentowana była w budynku pałacu. Uhonorowana została ona wielkopolską nagrodą Izabellą 2006 w kategorii wystaw czasowych.

Najbardziej autonomiczną częścią całego wydarzenia była Sesja Naukowa „Żydzi na wsi polskiej”. Jej organizatorem był Wojciech Mielewczyk. Skupiła ona 12 naukowców (13 referatów) z Poznania, Warszawy, Krakowa, Zabrze, Będzina. Reprezentowali oni zarówno uczelnie wyższe jak i muzea oraz inne samodzielne placówki badawcze. Pokłosiem tego była publikacja pokonferencyjna.

Rok później 30 czerwca i 1 lipca 2007 roku odbyły się imprezy poświęcone Łemkom. Festyn plenerowy trwał dwa dni. Współorganizatorem było Stowarzyszenie Miłośników Kultury Łemkowskiej ze Strzelec Krajeńskich kierowane przez działacza mniejszościowego i księdza prawosławnego Artura Grabana. Autorem scenariusza i koordynatorem festynu był Rafał Cierznik.

Schemat został zachowany z poprzednich lat. Tutaj też wystąpiły bloki tematyczne. Pierwszy związany z kuchnią łemkowską zorganizowały panie ze Stowarzyszenia. Drugi ze stanowiskiem prezentującym „inność” językową Łemków z niezwykle popularną nauką pisania liter (cyrylicy). Trzeci blok etnograficzny był niezwykle rozbudowany i rzetelnie przygotowany. Prezentowano hodowlę owiec poprzez narzędzia do ich pielęgnacji i strzyżenia wraz z zagrodą złożoną z żywych zwierząt; oprócz tego zbieractwo, wyrób dziegciu, maziarstwo z odpowiednimi eksponatami oraz pokazem wyrobu dziegciu; bednarstwo z eksponatami Muzeum; przędzenie i tkactwo z wystawą narzędzi oraz pokazem tkania na krośnie i przędzenia na kołowrotku; gontarstwo z pokazem wyrobu gontów; kamieniarstwo z wystawą zabytkowych kół młyńskich, żaren. Specjalnie na plener odtworzono w dwóch wiatach na placu

Łemkowie – Historia i Kultura. Wyrób dziegciu
(autor A. Jełowicki)

tradycyjną izbę łemkowską. Była to miniwystawa złożona z plansz zdjęciowych, odpowiedniej scenografii i uzupełniona eksponatami wyposażenia domu. Festyn wzbogacono tradycyjnie występami artystycznymi zespołu młodzieżowego „Łemko Tower” (Stowarzyszenie Miłośników Kultury Łemkowskiej) i kapeli „Dunaj”. Oprócz koncertów na scenie odbywała się nauka pieśni łemkowskich („Dunaj”) i tradycyjny blok konkursów z wiedzy o mniejszości.

Jak zwykle festynowi towarzyszyło otwarcie wystawy – tym razem pt. „Łemkowie – Historia i Kultura”. Autorem scenariusza i jej komisarzem był Wojciech Mielewczyk. Eksponaty sprowadzono z Muzeum Okręgowego w Pile, Muzeum Ziemi Lubuskiej w Gorzowie Wielkopolskim oraz skorzystano ze zbiorów własnych. Miejszem ekspozycji była po raz pierwszy zabytkowa stodoła na folwarku.

„Łemkowska” konferencja naukowa o podobnym tytule jak poprzednie imprezy odbyła się w dniach 30 czerwca i 1 lipca 2007 roku. Koordynatorem był Arkadiusz Jełowicki. Zgromadziła 14 referentów z Krakowa, Wrocławia, Poznania, Nowego Sącza, Lublina, Zielonej Góry, Piły, Łodzi, Gorzowa Wielkopolskiego i Strzelec Krajeńskich, zarówno z uczelni wyższych jak i z muzeów czy działaczy mniejszościowych działaczy mniejszościowych. Zjawiło się też liczne grono słuchaczy. Ze względu na podziały w ramach grupy etnicznej w trakcie sesji zawiązała się ożywiona dyskusja. W jej pierwszy dzień wieczorem, zamiast uroczystej kolacji, urządzono wiatrę łemkowską. Byli na niej uczestnicy naukowego spotkania, zespoły muzyczne, członkowie Stowarzyszenia ze Strzelec Krajeńskich oraz pracownicy muzeum. Po konferencji wydano referaty drukiem.

W następnym roku imprezy poświęciliśmy Litwinom. W dniach 28–29 czerwca 2008 odbył się w Szreniawie festyn „Litwini – Historia i Kultura”. Tak jak w poprzednich edycjach autorem scenariusza i realizacji był Rafał Cierzniaak. Imprezę zorganizowano z pomocą działaczy mniejszościowych z Puńska. Była

Łemkowie – Historia i Kultura. Wyrób gontów.
(autor A. Jełowicki)

to jednak symboliczna współpraca. W tym samym czasie odbywały się tam podobne w formie wydarzenia. Termin, który już się przyjął w Poznaniu, zadziałał teraz na naszą niekorzyść. W części etnograficznej na głównym placu było kilka stanowisk w wiatkach. Pierwsze poświęcone hodowli i rybołówstwu, a złożone z naszych eksponatów, prezentowały dwie pracownice muzeum. Drugie,

nazwane „litewskie klimaty”, koncentrowało się na plecionkarstwie. Tutaj znajdowali się nasi pracownicy wraz z plecionkarzem. Dodatkowo stanowisko wzbogacone było planszami tekstowo-fotograficznymi oraz kilkoma eksponatami. Kolejna wiata mieściła w sobie warsztat tkacki, obsługiwany przez nasze koleżanki, oraz podobne do poprzednich plansze. Nie zabrakło jak zwykle karczmy litewskiej. W głębi parku wśród drzew na posterach pokazywaliśmy wystawę fotograficzną „Litewskie krzyże”. Na scenie występował zespół z Litwy.

Wystawę „Litwini – Historia i Kultura” opracowali i zrealizowali Wojciech Mielewczyk oraz Anna Barłóg. Eksponaty i fotografie pozyskano z Muzeum Okręgowego w Suwałkach, Muzeum Etnograficznego w Puńsku, Litewskiego Centrum Kultury Ludowej oraz Muzeum Ziemi Sejneńskiej.

Konferencja naukowa o takim samym tytule jak wystawa zgromadziła 15 naukowców z całej Polski. Pochodzili oni z Warszawy, Krakowa, Wrocławia, Poznań, Torunia, Leszna, Zamościa i reprezentowali tradycyjnie uczelnie wyższe oraz muzea.

W dniach 28 – 29 czerwca 2009 roku odbył się kolejny festyn plenerowy – pod tytułem „Tatarzy – Historia i Kultura”. Z jego realizację odpowiadali Anna Barłóg i Rafał Cierzniaak. Wśród głównych celów, tak jak w latach poprzednich, autorzy wskazywali „popularyzację historii i kultury mniejszości tatarskiej, upowszechnienie zbiorów muzealnych i wzrost frekwencji Muzeum”⁶. Program artystyczny zapewnił młodzieżowy zespół Buńczuk z Bohonik kierowany przez Halinę Szahidewicz i występujący w quasi-tradycyjnych strojach. Na głównym placu – na polanie znajdowało się kilka stanowisk tematycznych umieszczonych w małych drewnianych wiatach. Pierwsze z nich to „Geneza Tatarów polskich” prezentowana za pomocą plansz, map, fotografii. Drugie to „Kuchnia tatarska” zorganizowana przez Ewę Sulkiwicz z Domu Pielgrzyma z Bohonik. Następne „Zajęcia codzienne”. Wyróżniono tu ogrodnictwo, hodowlę zwierząt, wozactwo, garbarstwo. Przybliżano je za pomocą eksponatów własnych, plansz tekstowo-fotograficznych, ulotek. Dodatkową atrakcją była przejażdżka wozem z handlarką od stanowiska „Kozactwo” do pawilonu z wystawą tematyczną. To wszystko przygotowane zostało przez pracowników merytorycznych muzeum, którzy jednocześnie byli na miejscu i opowiadali widzom o swoich stanowiskach.

Kolejne stanowisko to „Islam, tradycje”, które miała za zadanie pokazywać religię, pismo arabskie, ale także niereligijne obrzędy, zwyczaje. Obok niego prezentowała się Gmina Sokółka, na obszarze której obecnie mieszkają Tatarzy. Niedaleko głównej polany znajdowało się jeszcze stanowisko „Tradycje Wojskowe Tatarów Polskich” przygotowane przez grupę rekonstrukcyjną. Jego scenografię stanowił

⁶ A. Barłóg, R. Cierzniaak, *Scenariusz imprezy plenerowej: „Tatarzy – historia i kultura”*, Szrenia-wa 2009.

stylizowany „obóz tatarski” z XVII wieku z centralnym namiotem murzy wyposażonym w dywany, kilimy, sprzęty codziennego użytku, broń, tarcze. Tuż obok znajdowały się dwie strzelnice (odpowiednio zabezpieczone), gdzie dorośli i młodzież mogła strzelać z łuków refleksyjnych krymsko-tatarskich. Dalej można było spróbować rzutu włócznią. Grupa rekonstrukcyjna licząca kilka osób prezentowała walkę z użyciem broni białej, palnej, pieszo i konno. Przewidziane były także trzy spektakle-rekonstrukcje. Pierwszy miał pokazać epizod z 1654 roku z wojny z Moskwą – starcie piechoty Chowańskiego z konno-pieszym oddziałem Tatarów. Drugi miał opowiadać historię walk pomiędzy dwoma rodami gerejów; trzeci starcia oddziału kozaków z oddziałem Lipków Jaremy Wiśniowieckiego.

28 czerwca 2009 roku otwarto wystawę „Tatarzy – Historia i Kultura”. Jej autorkami była Małgorzata Pietrzak i Aleksandra Pluta. Prezentowana była w zabytkowej stodole w części folwarcznej Muzeum. Ekspozycje pochodziły z Muzeum Historycznego w Białymstoku, Muzeum Wojska w Białymstoku, Muzeum Wojska w Warszawie. Przedstawiała ona jak najszerzej historię Tatarów, ich specyfikę religijną i kulturową, a także współczesność. Pomoce były również instalacje multimedialne. Wystawa dostała wielkopolską nagrodę Izabellę 2009 w kategorii wystaw czasowych oraz nominowana była do ogólnopolskiej Sybilli.

W dniach 27–28 czerwca w Muzeum w Szreniawie odbyła się konferencja naukowa „Tatarzy – Historia i Kultura”. Organizowana była przez Hannę Ignatowicz oraz Arkadiusza Jełowickiego. Zgromadziła ona 18 naukowców (17 referatów) z Warszawy, Krakowa, Białegostoku, Poznania, Gdańska, Lublina, Olsztyna. Tak jak w poprzednich latach jej pokłosiem było wydawnictwo książkowe.

Ostatnia, do obecnej chwili, impreza mniejszościowa w Muzeum Narodowym Rolnictwa w Szreniawie poświęcona była Białorusinom. Festyn plenerowy odbywał się w dniach 26–27 czerwca 2010 roku, a jego autorami byli ponownie Anna Barłóg i Rafał Cierzniaak. Zorganizowano go przy dużej pomocy Muzeum Małej Ojczyzny w Studziwodach-Dzielnicy koło Bielska Podlaskiego i jego lidera Dariusza Fionika oraz Białoruskiego Stowarzyszenia Społeczno-Kulturalnego. Program artystyczny składał się głównie z występów dwóch zespołów: męskiego, wokalnego „Kuranty” oraz grupy śpiewaczej (głównie młodzieżowej) „Żemerwa” również z Bielska Podlaskiego. Ta ostatnia wykonuje tradycyjne pieśni ludowe, posługując się techniką tzw. otwartego białego głosu. Główną dekoracją festynu były edukacyjne stanowiska interaktywne⁷. Pierwsze prezentowały odrębność językową: „Pismo i język białoruski – współczesny białoruski”, „Pismo i język białoruski – język staroruski”. Tutaj pod opieką pracowników muzeum oraz wolontariuszy można było próbować poznać, a nawet pisać jakże odmiennym dla poznaniaków alfabe-

⁷ A. Barłóg, R. Cierzniaak, *Scenariusz imprezy plenerowej: „Białorusini – historia i kultura”*, Szreniawa 2010.

tem. Kolejne stanowiska poprzez plansze i prelekcje pracowników muzeum prezentowały literaturę białoruską oraz prawosławie. Następne związane było już bezpośrednio z tematyką naszego Muzeum – z rolnictwem, które ukazywano poprzez narzędzia rolnicze, a szczególnie stępy, przybliżając życie codzienne wsi podlaskiej. Dodatkową atrakcją była degustacja kaszy jaglanej z dodatkiem suszonych owoców

*Łemkowie – Historia i Kultura.
Wnętrze wystawy (autor A. Jełowicki)*

przygotowana przez szreniawską placówkę. Stanowisko to połączone było z działem „Piwo domowe”, gdzie z kolei ukazywano sposoby wytwarzania piw górnej fermentacji (tzw. żywe piwa) oraz kwasu chlebowego. Kolejnym miejscem poświęconym kulturze ludowej Białorusinów było stanowisko „Haft białoruski”. Pod opieką pracownika muzeum widzowie mieli możliwość spróbowania swoich sił w wykonywaniu tradycyjnego haftu krzyżkowego z muliny na przygotowanej kanwie z szablonowym rysunkiem wzorów. Najmłodszy mogli wypróbować prostszą wersję – przy pomocy pisaków i kratkowanych kartek. Niedaleko sceny położona była „Osada Krywicka” stworzona przez grupę rekonstrukcyjną. Był tu garncarz, snycerz, a także pokaz wyrobu filcu. Popularnym miejscem na festynie było stanowisko „Kuchnia białoruska” zorganizowane wspólnie z Białoruskim Towarzystwem Społeczno-Kulturalnym.

Wystawę „Białorusini – Historia i Kultura” otwarto 26 czerwca 2010 roku. Autorami scenariusz byli Aleksandra Kosmacz i Wojciech Mielewczyk. Ekspozycję sprowadzono między innymi z Muzeum Wsi Białostockiej, Muzeum Etnograficznego z Torunia i Muzeum Małej Ojczyzny w Studziwodach-Dzielnicy.

Również pod tym samym tytułem odbyła się konferencja naukowa w dniach 24–25 czerwca 2010 roku. Przygotowana została ona przez Arkadiusza Jełowickiego. Referaty wygłosiło 24 naukowców z Warszawy, Białegostoku, Torunia, Brześcia nad Bugiem, Lublina, Poznania i wielu innych mniejszych ośrodków. Była to największa z dotychczasowych sesji. Tak jak w poprzednich latach tak i tym razem wydano publikację pokonferencyjną.

W 2011 roku Muzeum w Szreniawie zamierza zorganizować kolejny cykl imprez, który będzie dotyczył Ukraińców. Personalnie za jego realizację odpowiadać będą te same osoby co w roku poprzednim. Z licznych mniejszości narodowych

w kraju pozostali nam jeszcze Niemcy. Można by pomyśleć o Karaimach i Ormianach. Faktem jest jednak to, że katalog etniczny powoli się wyczerpuje.

Najważniejszym wskaźnikiem recepcji imprez muzealnych jest frekwencja. Niestety nie zawsze jest to liczba obiektywnie opisująca rzeczywistość. Dlatego

Łemkowie – Historia i Kultura. Watra łemkowska
(autor A. Jełowicki)

warto najpierw przyjrzeć się, jak kształtowała się ona w ciągu ostatnich lat. Pierwszy romski festyn zgromadził 1557 widzów. Drugi jednodniowy opowiadający o Żydach 984 osoby. Trzecią imprezą cyklu mniejszościowego byli Łemkowie. Tutaj mimo dwudniowego charakteru (sobota, niedziela) było 1266 osób. Kolejny „litewski”, dwudniowy – zgromadził 1412 osób, z czego 415 w sobotę. Rekordowa frekwencja wy-

stąpiła na imprezie pt. „Tatarzy – Historia i Kultura”. W ciągu dwóch dni było 2142 widzów. Niezwykłą niespodzianką przyniosła ostatnia (również dwa dni) impreza poświęcona Białorusinom. Szreniawę odwiedziło tylko 966 osób. W czasie festynów najczęściej panowała ładna słoneczna pogoda, warto też pamiętać, iż ostatni weekend czerwca to także koniec roku szkolnego. Często w tym samym terminie odbywają się duże, podobne imprezy, a tuż po naszej rusza Festiwal Malta, co może wpływać na obniżenie frekwencji w Muzeum.

Podobne festyny w Muzeum w Szreniawie gromadzą zwykle większą publiczność. Warto tu podać zestawienie z 2008 roku, przedstawiające uśrednioną frekwencję widzów w trakcie imprez edukacyjno-rekreacyjnych w latach 2002–2008. Jarmark Wielkanocny zgromadził 6588 osób, Retro Show – 2851, Wesele Wiejskie – 2188, Jarmark Bożonarodzeniowy – 1902, Niedziela w Muzeum – 1774, Mniejszości narodowe i etniczne – 1325, a Festyn Zielonoświątkowy – 1209⁸. Jak widać w świetle danych, cykl mniejszościowy jest jednym z mniej popularnych. Dla wyjaśnienia warto dodać, iż Jarmark Wielkanocny (dwa dni) i Jarmark Bożonarodzeniowy (jeden) to głównie wydarzenia handlowe, którym oczywiście towarzyszy program muzealny.

Jakkolwiek nie liczyć widzów, imprezy mniejszościowe to trudne przedsięwzięcie: kosztowne (twórcy, zespoły z zewnątrz), wymagające znacznego wysił-

⁸ W. Szczepkowski, *45 lat Muzeum...*, *op. cit.*, s. 65.

ku organizacyjnego, utrzymania jak najwyższego poziomu merytorycznego, a także poprawności politycznej. Odbywa się ono w tej części Polski, gdzie mniejszości narodowe nie są znane od 1945 roku. Dla niektórych Wielkopolan może to być swoistą ciekawą egzotyką, ale dla innych także czymś nie z ich świata, a przez to niewartym uwagi.

Współczesność niesie naszym widzom olbrzymi katalog możliwości wykorzystania czasu wolnego. Trudno przebić się z ofertą na tyle ciekawą, by zająć ich czas. Zdarza się, że musimy konkurować z pogodą, a ostatnio z Mistrzostwami Piłki Nożnej (Białorusini 2010). Jeśli jeszcze nałożymy na to nasz obowiązek upowszechniania zbiorów i misję edukacyjną, jaką powinniśmy jako muzea pełnić, to oferta ta jest coraz trudniejsza do skonstruowania.

Osobnym problemem jest tutaj ufestynowanie muzeów, szczególnie tych na wolnym powietrzu. Sama forma, przynajmniej w pierwszych latach, wydawała się wyjątkowo dobrym wehikułem frekwencji, ale i edukacji czy upowszechniania wiedzy o zbiorach. Wyniki szreniawskie grubo powyżej 50% frekwencji wydają się potwierdzać słuszność obranej drogi. Jednak obserwacje z ostatnich lat czy to publiczności muzealnej, czy kreatywności autorów festynów sprawiają wrażenie zbliżania się do kresu formuły. Za dużo rutyny, za dużo powtarzalności... Dzisiaj jeszcze nie jest łatwo sprecyzować konkretne uwagi. Wydaje się jednak, że w ciągu najbliższych lat pracownicy merytoryczni muzeów powinni się nad tym zastanowić. Jak wzbogacić imprezy, by nabrały nowego powabu, a może ich interaktywne stanowiska wprowadzić na stałe w naszych placówkach?

Jakby to banalnie nie brzmiało, mam jednak nadzieję, jako muzealnik, ale także jako współorganizator i uczestnik imprez mniejszościowych w latach 2005 – 2010 w Szreniawie, że mimo wszystko nasze działania przyczyniły się do budowania naszej wiedzy o innych nacjach oraz tolerancji.

Literatura

- **Barłóg Anna, Cierzniak Rafał**, *Scenariusz imprezy plenerowej: „Tatarzy – historia i kultura”*, Wydawnictwo Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie, Szreniawa 2009.
- **Barłóg Anna, Cierzniak Rafał**, *Scenariusz imprezy plenerowej: „Białorusini – historia i kultura”*, Wydawnictwo Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie, Szreniawa 2010.
- **Ignatowicz Hanna, Jełowicki Arkadiusz**, *Katalog wystawy: „Chrystos Woskres. Obrzędowość wielkanocna na Ukrainie”*, Wydawnictwo Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie, Szreniawa 2005.

- **Pietrzak Małgorzata**, *Scenariusz imprezy muzealne: „Traden Roma – Jadą Cyganie”*, Wydawnictwo Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie, Szreniawa 2005.
- **Pietrzak Małgorzata, Aleksandra Binkowska**, *Scenariusz imprezy plenerowej: „Żydzi – historia i kultura”*, Wydawnictwo Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie, Szreniawa 2006.
- **Szczepkowski Wojciech**, *45 lat Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie*, „Rocznik Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie”, (2009), t. 26, s. 45–70.

Summary

Arkadiusz Jęłowicki

(National Museum of Agriculture and Agricultural-Food Industry in Szreniawa)

Presentations of the Cultures of National and Ethnic Minorities in the National Museum of Agriculture and Agricultural-Food Industry in Szreniawa

The paper refers to a series of events organized since the year 2005 at the Museum in Szreniawa, and devoted to national minorities in the countryside of Poland. So far, the events devoted to the Romani people (2005), Jews (2006), Lemkos (2007), Lithuanians (2008), Tatars (2009) and Belarusians (2010) have been held. Apart from the first event, each of the events is invariably made up of an outdoor festive event for the inhabitants of Poznań and its surroundings areas, a temporary exhibition and a scientific conference. The most important purpose of this museum undertaking is the popularization of knowledge about ethnic groups different than the Polish one, inhabiting the areas of Poland. What is no less important, is the presentation of the museum's collections – both of the museum itself, as well as borrowed for this occasion. The outdoor festive events organized as part of the series enjoy varied, but, unfortunately, ever smaller, turnout. The main cause of that fact is substantial competition in the field of “free time” services in the region of Poznań. At the end of the text, the author considers, whether it may also be connected with exhausting the formula of the events.